

Lublin, 3 listopada 2024r.

Recenzent:

dr hab. Jolanta Andrzejewska, prof. UMCS
Uniwersytet Marii Cure- Skłodowskiej w Lublinie
Wydział Pedagogiki i Psychologii
Instytut Pedagogiki
ul. Głęboka 43
20-612 Lublin

**Recenzja rozprawy doktorskiej
Pani mgr Moniki Joanny Cieślak**

***„Innowacje i eksperymenty pedagogiczne w placówkach wychowania przedszkolnego
na Zamojszczyźnie”***

Uzasadnienie ważności podjętego tematu

Innowacje pedagogiczne są wpisane w praktykę działalności placówek przedszkolnych. Zaproponowany przez Panią mgr Monikę Joannę Cieślak temat dysertacji już na wstępie budzi ciekawość poznawczą a jego potencjalne znaczenie dla rozwiązań praktycznych w kształceniu przyszłych nauczycieli i działalności placówek przedszkolnych należy uznać za istotny z naukowego i społecznego punktu widzenia. Innowacje pedagogiczne i eksperymenty, co podkreśla w dysertacji mgr Monika Joanna Cieślak są uznawane za podłoże zmian w procesie wychowania, organizacji pracy instytucji i przeobrażeń dydaktycznych oraz zachowań samych nauczycieli przedszkola. Planowanie i wdrażanie innowacji motywuje kadrę pedagogiczną konkretnej instytucji edukacyjnej do tego aby wprowadzać kolejne, własne programy skierowane do dzieci i rodziców oraz zachęca do wykorzystania potencjału środowiska lokalnego i dzielenia się własnymi doświadczeniami.

Ocena struktury i formalnej strony pracy

Recenzowana rozprawa doktorska przygotowana została pod kierunkiem ks. dra hab. Adama Maja COr oraz dr Martę Buk -Cegiełkę (promotora pomocniczego). Przedłożona do oceny praca ma charakter teoretyczno-empiryczny. Analizując strukturę pracy należy zauważyć, że rozdziały teoretyczne (rozdział 1, 2) zajmują s. 10-124, część metodologiczna s.141-162, rozdziały prezentujące analizy wyników badań (rozdziały 4,5) s. 164-299. Treść pracy poprzedza wstęp a kończą podsumowanie wyników własnych badań empirycznych i zakończenie, bibliografia (publikacje-197, notografia – 25 pozycji), spis tabel i wykresów oraz

aneks z wykorzystanymi w badaniach narzędziami. Objętość dysertacji to 379 stron. Struktura pracy jest logicznie spójna i prawidłowa.

Ocena teoretyczny podstaw badań

Część teoretyczna obejmuje dwa spójne rozdziały. Rozdział pierwszy „*Przedszkole w polskim systemie edukacji*” (s. 10-69) zawiera analizę historycznych i współczesnych ujęć działalności pedagogicznej placówek przedszkolnych i szczegółową prezentację celów, zadań i funkcji współczesnej edukacji w przedszkolu na podstawie aktów prawnych i rozwiązań edukacyjnych. Ponadto Autorka dobrze scharakteryzowała formy wychowania przedszkolnego funkcjonujące od 2017 roku. W mojej opinii, opisana organizacja pracy w placówkach przedszkolnych została zaprezentowana pobieżnie w zakresie metod pracy, form, środków dydaktycznych, wybranych przestrzeni edukacyjnych (ogród przedszkolny) oraz współczesnych rozwiązań innowacyjnych. Wymienione obszary uważam za istotne podczas analizy prezentowanych innowacji w zakresie rozwiązań dydaktycznych i organizacyjnych w badanych placówkach. Pani mgr Monika Joanna Cieślak opisała w części literaturowej kompetencje nauczycieli wychowania przedszkolnego. W moim mniemaniu zbyt mało zaakcentowała kluczowe znaczenie nauczyciela w zmianie społecznej (m.in. E. Potulicka 2001, B Przyborowska 2013, A. Cudowska, 2017) i prowadzonych w oświacie innowacjach pedagogicznych. Mechanizm zwiększający prawdopodobieństwo pomyślnego wdrożenia innowacji powiązany jest m.in. ze zrozumieniem przez osoby funkcjonujące w środowisku innowatora znaczenia wprowadzonej zmiany i długofalowych efektów. Chciałabym poprosić o odpowiedź na pytanie: *Na czym polega rola nauczyciela w innowacjach pedagogicznych w placówkach przedszkolnych?*

Rozdział drugi liczący 70 stron został zatytułowany „*Innowacje i eksperymenty pedagogiczne w placówkach wychowania przedszkolnego*”. Obejmuje on treściowo wyczerpującą charakterystykę definicji stosowanych w pracy pojęć m.in. innowacje i eksperymenty pedagogiczne, ich regulacje prawne. Autorka w tej części szczegółowo zarysowała historię wybranych innowacyjnych rozwiązań/koncepcji edukacyjnych i dobrze zaprezentowała rodzaje innowacji, eksperymentów dotyczących rozwiązań wychowawczych, dydaktycznych i organizacyjnych wdrażanych w edukacji przedszkolnej. Dobór przedstawionych rozwiązań ma charakter autorski, w mojej opinii, nie do końca pokrywa się z analizowanymi innowacjami w części badawczej ani współczesnymi głównymi nurtami zmian na tym etapie edukacji.

Dobór zagadnień w dwóch rozdziałach teoretycznych uważam za zasadny z punktu widzenia problematyki pracy. Nie zauważam jednak przyjętego paradygmatu teoretycznego dla podjętych badań empirycznych. W związku z tym chciałaby się dowiedzieć: *Jakie kierunki pedagogiczne i/lub założenia teoretyczne/koncepcje były podstawą działalności badawczej przyjętej w dysertacji?*

Ocena projektu badań i sposobu jego realizacji

Pani mgr Monika Joanna Cieślak w swojej pracy podjęła tematykę związaną z działalnością innowacyjną i eksperymentalną w publicznych i niepublicznych placówkach wychowania przedszkolnego na Zamojszczyźnie. Celem poznawczym było rozpoznanie działalności innowacyjnej i eksperymentalnej w placówkach przedszkolnych na Zamojszczyźnie. Celem praktycznym było „*wskazanie aplikacji inspirujących i doskonalących działania innowacyjne i eksperymenty w placówkach wychowania przedszkolnego*” (s. 143) co można uznać za dobre praktyki oświatowe.

Autorka w pracy stawia jeden główny problem badawczy i formułuje do niego dziewięć problemów szczegółowych (w tym jeden zależnościowy). Prezentowane w części „*Podstawy metodologii własnych badań empirycznych*”, hipotezy do badań diagnostycznych powinny być pominięte. Badania mają charakter ilościowo- jakościowy. W pracy Autorka bardzo szczegółowo i prawidłowo opisała zmienne zależne i niezależne oraz przyporządkowała do nich wskaźniki (s. 149- 152). Kolejność i rodzaj stosowanych metod badania problemu uważam za prawidłowy i uzasadniony dla prowadzonego projektu. Charakterystyka badanych osób jest naukowo uzasadniona i bardzo szczegółowa. Dotyczy miejsca pracy (placówka publiczna-niepubliczna), organu prowadzącego, stopnia awansu zawodowego, stażu pracy i lokalizacji placówki (miasto- wieś, powiat). Mocną stroną realizowanej pracy jest zaprojektowanie przez mgr Monikę Joannę Cieślak badań z zastosowaniem zróżnicowanych metod i technik w oparciu o analizy ilościowe i jakościowe.

Ocena sposobu opracowania rezultatów badań i ich prezentacji

Całość wyników i ich analiza zaprezentowana została w dwóch oddzielnych rozdziałach. Rozdział czwarty (109 stron) opisuje wyniki badań ilościowych a piąty (47 stron) analizy jakościowe. Już na wstępie pragnę podkreślić, że ta część rozprawy została opracowana w optymalny sposób w aspekcie formalnym i merytorycznym. Z całą pewnością opracowanie danych ilościowych i jakościowych wymagało od Autorki dużych umiejętności analitycznych.

W badaniach ilościowych, opartych na sondażu diagnostycznym (technika ankiety), Doktorantka zdiagnozowała i przejrzenie przedstawia oraz wnikliwie zinterpretowała: sposób definiowania pojęcia innowacji pedagogicznych i eksperymentów przez nauczycieli z placówek publicznych i niepublicznych, powody ich realizacji, rodzaje wdrażanych w placówce innowacji o charakterze dydaktycznym, organizacyjnym i wychowawczym. Wszystkie innowacje o charakterze dydaktycznym i wychowawczym były analizowane pod względem: metod, form i środków dydaktycznych. Natomiast innowacje o charakterze organizacyjnym Autorka analizowała pod kontem: obszaru zmiany, rodzajów zajęć dodatkowych, organizacji obiektów (szczególnie w ogrodzie przedszkolnym) i specjalistycznych pracowni oraz nowatorskich działań współpracy placówki ze specjalistami, rodzicami i otoczeniem lokalnym. Taka konsekwencja w analizach pozwoliła zaprezentować materiał w sposób czytelny i przejrzysty.

Pani Monika Joanna Cieślak zaprezentowała w dysertacji (s. 229- 245) opinie nauczycieli na temat efektywności działań innowacyjnych i eksperymentów. Objęła takie elementy jak: powiązanie innowacji z podstawą programową, jakość przygotowania dzieci do podjęcia nauki w szkole, integralny rozwój wychowanków, trudność wdrażania innowacji, skutki dla nauczyciela i placówki. Szkoda, że nie uwzględniła znaczenia innowacji dla rodziców i społeczności lokalnej chociaż spora ilość innowacji organizacyjnych dotyczyła współpracy przedszkola z rodziną.

W pracy Autorka prawidłowo zademonstrowała związki i zależności między kategoriami innowacji a poziomem wykształcenia nauczycieli, stażem pracy, stopniem awansu zawodowego, formą placówki wychowania przedszkolnego, miejscem pracy. Wykorzystała do obliczeń dla porównania średnich w dwóch grupach test t- Studenta i w więcej niż dwóch grupach statystyki F (Fishera-Snedecora). Na uwagę zasługuje rzetelnie, klarowne podsumowanie związków i zależności między zmiennymi niezależnymi a innowacjami pedagogicznymi w zakresie wychowawczym, dydaktycznym i organizacyjnym (rozdział 8.4. s. 266- 272). Autorka uzyskała wiele ważnych wyników współzależności prowadzonych innowacji. W pracy nie opisano eksperymentów pedagogicznych w związku z tym chciałabym się dowiedzieć: *Jaki sens miało badanie rozumienia przez badanych pojęcia eksperymentów pedagogicznych i powodów ich wdrażania w przedszkolach?*

Doktorantka w badaniach jakościowych opartych na hermeneutyce obejmujących głęboką analizę 16 wypowiedzi (w formie osobistego tekstu) nauczycieli z przedszkoli publicznych (15 osób) i niepublicznych (1 osoba) wyodrębniła osobiste interpretacje: kategorii innowacji, istotę zmian, przebiegu innowacji, zaangażowania dzieci, motywację jej podjęcia

przez placówkę i nauczyciela, trudności wdrożeniowych, towarzyszące działaniom przeżycia, skutki i efektywność zmian. Doktorantka bardzo szczegółowo przeanalizowała wypowiedzi z podziałem na innowacje wychowawcze, dydaktyczne i organizacyjne. Nadaje to analizom klarowne ramy interpretacyjne pomimo, że analizy są zawarte na 46 stronach (s. 273- 319).

Triangulacja wyników umożliwiła Autorce opisanie obrazów innowacji pedagogicznych w placówkach przedszkolnych Zamojszczyzny, prezentację indywidualnych doświadczeń innowacyjnych nauczycieli na temat wprowadzanych działań oraz ocenę ich efektywności. Czytelnik jednak oczekiwałby w podsumowaniu odniesień Autorki do zaprezentowanych wyników w kontekście założeń teoretycznych przedstawionych w części literaturowej. Ciekawi mnie również: *Jakie praktyczne implikacje można wprowadzić po analizie wyników z badań ilościowych i jakościowych prowadzonych przez doktorantkę w kwestii autonomii placówek odnośnie innowacji pedagogicznych?* Częściowo Autorka to zarysowała w pracy na stronach 333- 336, ale poproszę o uszczegółowienie i powiązanie z wynikami badań.

Całość pracy zamyka rozdział: *Zakończenie*. Dobrym dopełnieniem całości rozważań byłaby dyskusja rezultatów własnych badań z danymi z literatury i badaniami ogólnopolskimi. Byłoby to odzwierciedleniem dojrzałego i refleksyjnego spojrzenia Doktorantki na badany przez Nią wycinek rzeczywistości oświatowej. Autorka nie odnosi się również bezpośrednio do faktu braku eksperymentów pedagogicznych w placówkach na Zamojszczyźnie w badanym okresie oraz pozyskanych w pracy związków między niektórymi zmiennymi niezależnymi (stopnia awansu zawodowego, położeniem placówki, formy wychowania, rodzaju placówki) a innowacjami pedagogicznymi w obszarze wychowawczym, dydaktycznym i organizacyjnym. W mojej opinii są to oryginalne i ważne dla praktyki oświatowej wyniki badań.

Uwagi końcowe

Generalnie, mimo szeregu sformułowanych przeze mnie uwag, muszę podkreślić zarówno duży potencjał deskryptywny i eksploracyjny recenzowanej pracy. Podsumowując przedłożona przez mgr Monikę Joannę Cieślak praca doktorska przedstawia wiele elementów pozytywnych, w tym prezentację wielu materiałów źródłowych i przemyślane analizy wyników badań własnych. Autorka nie ustrzegła się pewnych braków i błędów, jednak nie można zaprzeczyć, że praca stanowi oryginalne rozwiązanie z punktu widzenia wiedzy naukowej, pedagogicznej i dydaktyki szczegółowej. Autorka opanowała warsztat badawczy na poziomie oczekiwanym od kandydata do stopnia naukowego doktora. W mojej ocenie nowym podejściem w prezentowanym projekcie badawczym są wielowymiarowe analizy innowacji pedagogicznych

w obszarze wychowania, rozwiązań metodycznych, organizacyjnych i zachowań nauczycieli. Moją uwagę zwróciła umiejętność dokonywania analiz opisywanych zagadnień w sposób, który wskazuje dokładność, wnikliwość i konsekwencję Autorki. Prowadzenie badań wymagało od Doktorantki znajomości warunków przedszkolnych i działalności kadry pedagogicznej oraz wiedzy metodycznej do wskazań aplikacyjności prowadzonych badań.

W mojej ocenie rozprawa doktorska mgr Moniki Joanny Cieślak zatytułowana *„Innowacje i eksperymenty pedagogiczne w placówkach wychowania przedszkolnego na Zamojszczyźnie”* przygotowana pod kierunkiem ks. dra hab. Adama Maja COr oraz dr Martę Buk -Cegielkę (promotora pomocniczego) spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim według Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytułach naukowych oraz o stopniach i tytułach w zakresie sztuki (Dz.U.2017.17789 j.t. z późn. zm). Rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wskazuje ogólną wiedzę teoretyczną Doktorantki w dyscyplinie naukowej pedagogika oraz wykazuje Jej umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Wnoszę do Rady Naukowej Instytutu Dyscypliny Pedagogika Katolickiego Uniwersytetu Jana Pała II w Lublinie o **dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.**

Lublin, 3 listopada. 2024 r.

